

LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

PAŽYMA

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJOJE BEI JAI PAVALDŽIOSE INSTITUCIJOSE DIRBANČIOMS MOTERIMS PAREIGŪNĖMS TAIKOMOS SVEIKATOS PATIKROS, PAGAL KURIĄ MOTERIMS PRIVALU ATLIKTI PRIVALOMĄ GYDYTOJO GINEKOLOGO APŽIŪRĄ

2016-10-31 Nr. (16)SN-158)SP-117

Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje 2016 m. spalio 5 d. gautas skundas dėl galimos moterų diskriminacijos. Skunde teigiama, kad Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijoje bei šiai ministerijai pavaldžiose institucijose dirbančios moterys pareigūnės, kaip ir pareigūnai vyrai, privalo atlikti privalomą sveikatos patikrą, tačiau moterims papildomai būtina apsilankyti pas gydytoją ginekologą, kuris privalo atlikti apžiūrą. Pasak pareiškėjo, vyrams, priešingai nei moterims, lytinių organų apžiūros atlikti nereikia ir šiuo požiūriu moterų ir vyrų lygios teisės pažeidžiamos. Skunde informuojama, kad pareigūnų sveikatos patikrą atlieka Vidaus reikalų ministerijos Medicinos centro konsultacinė poliklinika.

Lygių galimybių kontrolierė Agneta Skardžiuvienė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 25 str. 1 ir 2 dalimis, 2016 m. spalio 6 d. raštu Nr. (16)SN-158)S-791 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijoje bei jai pavaldžiose institucijose dirbančioms moterims pareigūnėms taikomos sveikatos patikros, pagal kurią moterims privalu atlikti privalomą gydytojo ginekologo apžiūrą“ kreipėsi į Vidaus reikalų ministeriją bei Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministeriją ir paprašė per 5 darbo dienas nuo reikalavimo gavimo dienos (kaip galima skubiau) motyvuotai ir atitinkamai pagal kompetenciją atsakyti į klausimus: koks teisės aktas reglamentuoja Vidaus reikalų ministerijoje bei šiai ministerijai pavaldžiose institucijose dirbančių pareigūnų profilaktinę sveikatos patikrą; kokių medicinos sričių specialistai

turi apžiūrėti pareigūną (moterį ir vyrą) ir įvertinti jo sveikatos būklę; dėl kokių priežasčių moterims pareigūnėms yra privaloma gydytojo ginekologo apžiūra ir kodėl vyrams pareigūnams nėra privalu atlikti lytinių organų (lytinės sveikatos) patikros; ar yra patvirtintos moterų lytinių organų (lytinės sveikatos) indikacijos, dėl kurių moteris pareigūnė negali vykdyti savo funkcijų, jei taip, kokios yra šios indikacijos bei kokiame teisės akte jos patvirtintos; prašyta pateikti nuomonę dėl vyrų lytinių organų (lytinės sveikatos) patikros būtinumo ir reikalingumo bei galimų indikacijų, kurios galėtų kliudyti vyrams pareigūnams atlikti savo funkcijas.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

1. Vidaus reikalų ministerija 2016 m. spalio 14 d. rašte Nr. 1D-6138 (57) „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijoje bei jai pavaldžiose institucijose dirbančioms moterims pareigūnėms taikomos sveikatos patikros, pagal kurią moterims privalu atlikti privalomą gydytojo ginekologo apžiūrą“ (toliau – Vidaus reikalų ministerijos raštas) pateikia atsakymus į lygių galimybių kontrolierės pateiktus klausimus eilės tvarka.

1 klausimas. Dėl teisės aktų, reglamentuojančių pareigūnų profilaktinę sveikatos patikrą.

Vidaus reikalų ministerijos rašte nurodoma, kad vidaus tarnybos pareigūnų profilaktinių sveikatos patikrinimų atlikimą reglamentuoja šie teisės aktai: Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. gegužės 31 d. įsakymas Nr. 301 „Dėl profilaktinių sveikatos tikrinimų sveikatos priežiūros įstaigose“; Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2008 m. birželio 16 d. įsakymu Nr. IV-230 „Dėl Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų privalomų periodinių profilaktinių sveikatos patikrinimų tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtintas Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų privalomų periodinių profilaktinių sveikatos patikrinimų tvarkos aprašas (toliau – ir Aprašas); Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. spalio 21 d. įsakymu Nr. IV-380/V-618 „Dėl sveikatos būklės reikalavimų asmenims, pretenduojantiems į vidaus tarnybą, pageidaujantiems mokytis vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigose, kitose švietimo įstaigose vidaus reikalų centrinės įstaigos vadovo siuntimu, bei vidaus tarnybos sistemos pareigūnams sąvadas patvirtinimo“ patvirtintas Sveikatos būklės reikalavimų asmenims, pretenduojantiems į vidaus tarnybą, pageidaujantiems mokytis vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigose, kitose švietimo įstaigose vidaus reikalų centrinės įstaigos vadovo siuntimu, bei vidaus tarnybos sistemos pareigūnams sąvadas (toliau – ir Sąvadas).

2 klausimas. Dėl skirtingų medicinos sričių specialistų vykdomos pareigūnų patikros.

Vidaus reikalų ministerijos rašte informuojama, kad pareigūną profilaktinio tikrinimo metu ir atliekant specializuotą medicininę ekspertizę apžiūrėti ir įvertinti jo sveikatos būklę turi šie gydytojai: vidaus ligų (arba šeimos gydytojas arba darbo medicinos gydytojas), neurologas, psichiatras (ir psichologas, jeigu tai rekomenduoja gydytojas psichiatras), oftalmologas, otorinolaringologas, odontologas, akušeris ginekologas, chirurgas (šis specialistas, atlikdamas apžiūrą privalo įvertinti kaulų-raumenų sistemą ir sąnarius, periferines kraujagysles, vyrų šlapimo ir lytinių organų sistemą ir kt., nes jis turi diagnozuoti ligas ir kitus galimus sveikatos sutrikimus, įtvirtintus gydytojo chirurgo medicininėje normoje „Gydytojas chirurgas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“, patvirtintus sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. 50), dermatovenerologas, esant indikacijoms, ir kitų specialybių gydytojai.

Profilaktinių sveikatos tikrinimų tvarka, dažnumas ir gydytojai, kurie turi vertinti paciento būklę, nustatyti Aprašo prieduose Nr.1 bei Nr. 2.

3 klausimas. Priežastys, lemiančios gydytojo ginekologo apžiūros privalomumą pareigūnėms moterims.

Vidaus reikalų viceministras A. Norkevičius patvirtina, kad profilaktinių sveikatos tikrinimų metu lyties organų apžiūra atliekama tiek moterims, tiek vyrams, tačiau skirtingos lyties asmenims šią apžiūrą atlieka skirtingų sričių specialistai.

Vidaus reikalų viceministras atkreipia dėmesį, kad daugelis ginekologinių ligų gali turėti labai sunkias pasekmes, liga gali būti neišgydoma, pavyzdžiui, per vėlai diagnozuotas krūties ar gimdos kaklelio vėžys, ir todėl tik reguliarius, profilaktiniai lankymaisi pas ginekologą leidžia aptikti ligų užuomazgas ir užkirsti kelią sunkiems susirgimams. Vidaus reikalų ministerijos rašte informuojama, kad pareigūnų tinkamumą tarnybai vertina Vidaus reikalų ministerijos Medicinos centro Centrinės medicinos ekspertizės komisija (toliau – CMEK), kuri vertinimą atlieka vadovaudamasi Sąvadu. Vidaus reikalų viceministras paaiškina, kad moterų darbingumui, tinkamumui tarnybai turi įtakos šios ginekologinės ligos: lytinių organų augliai, lytinių organų fistulės, nusileidimas ir iškritimas, lėtinės uždegiminės ligos, endometriozė, premenopauziniai, menopauziniai, postmenopauziniai sutrikimai ir kt. bei atkreipia dėmesį, kad pareigūnės moterys dirba specifinėmis rizikos sąlygomis, tai yra šaltis, karštis, ilgalaikė nepatogi padėtis, didelis fizinis ir psichologinis krūvis, naudojimas ginklu ir šie veiksniai turi didelę įtaką sveikatai, gali sukelti ligų recidyvą ir progresavimą.

4 klausimas. Dėl moterų lytinių organų indikacijų, kurioms esant moteris pareigūnė negali vykdyti funkcijų.

Vidaus reikalų ministerijos rašte nurodyta, kad Sąvado 46, 47, 54, 55 bei 102-112 punktuose yra įtvirtintos pareigūnių moterų lytinių organų ligos ir sveikatos sutrikimai, dėl kurių jų darbingumas sumažėja arba jos gali būti pripažintos netinkamomis vidaus tarnybai.

5 klausimas. Nuomonė dėl vyrų lytinių organų (lytinės sveikatos) patikros būtinumo ir reikalingumo.

Vidaus reikalų ministerijos rašte paaiškinama, kad profilaktinė vyrų šlapimo-lyties organų apžiūra yra būtina dėl tų pačių priežasčių kaip ir moterims, nes ankstyva ir savalaikė diagnostika mažina sergamumą ir mirtingumą nuo prostatos vėžio, kitų lyties organų ligų. Vidaus reikalų viceministras informuoja, kad Sąvado 46, 47, 54-60, 102 bei 103 punktuose nustatytos vyrų lytinių organų ligos ir sveikatos sutrikimai, dėl kurių pareigūnų vyrų darbingumas sumažėja arba jie gali būti pripažinti netinkamais vidaus tarnybai.

2. Sveikatos apsaugos ministerijos kancleris G. Aleksonis 2016 m. spalio 19 d. rašte Nr. (10.1.3.3-424)10-8663 informuoja, kad Vidaus reikalų ministerijoje bei jai pavaldžiose institucijose dirbančių pareigūnų sveikatos patikrą reglamentuoja Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2008 m. birželio 16 d. įsakymu Nr. IV-230 „Dėl Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų privalomų periodinių profilaktinių sveikatos patikrinimų tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtintas Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų privalomų periodinių profilaktinių sveikatos patikrinimų tvarkos aprašas. Sveikatos apsaugos ministerijos rašte patvirtinama, kad ligos ir sveikatos būklės, dėl kurių pareigūnai negali eiti savo pareigų, yra reglamentuotos Sąvade.

Sveikatos apsaugos ministerijos kancleris G. Aleksonis atkreipia dėmesį, kad ginekologinė apžiūra visoms moterims atliekama vadovaujantis sveikatos apsaugos ministro 2000 m. gegužės 31 d. įsakymu Nr. 301 „Dėl profilaktinių sveikatos tikrinimų sveikatos priežiūros įstaigose“, o šio įsakymo 1.6 p. patvirtinta Neinfekcinių ligų profilaktikos ir kontrolės tvarka nustato ginekologinės apžiūros atlikimo dažnumą, kuris priklauso nuo moters amžiaus, tai yra: moterims iki 18 metų ginekologinė apžiūra atliekama esant indikacijų; moterims nuo 20 metų atliekama kartą per metus, esant indikacijų, atliekamas profilaktinis diagnostinis citologinis tyrimas; 41-65 metų amžiaus moterims bei moterims nuo 65 metų ginekologinė apžiūra atliekama taip pat kartą per metus, esant indikacijų, atliekamas diagnostinis citologinis tyrimas. Ministerijos kancleris pažymi, kad ginekologinei apžiūrai skiriamas dėmesys yra susijęs su moters organų anatomicinėmis savybėmis, o ginekologinėmis apžiūromis siekiama kuo anksčiau aptikti ikivėžinę ligos būklę, o taip pat patikrinti moters krūtis.

Sveikatos apsaugos ministerijos nuomone, atliekant profilaktinius tikrinimus, esant indikacijų, turėtų būti vertinama tiek vyro, tiek moters reprodukcinė sistema ir todėl asmenis turėtų tikrinti gydytojai akušeriai ginekologai ar gydytojai urologai. Todėl Sveikatos apsaugos ministerijos

rašte reiškiamą nuomonę, kad Vidaus reikalų ministerija turėtų apsvarstyti klausimą dėl tikslingumo nustatyti reprodukcinės sistemos tikrinimo indikacijas ligų ir sveikatos būklių, kurios trukdytų pareigūnui vyrui ar moteriai vykdyti tam tikras funkcijas.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

1. Tyrimo metu buvo vertinama, ar Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos sistemos moterims pareigūnėms bei vyrams pareigūnams teisės aktuose yra nustatytos lygios teisės (pareigos) atlikti lyties organų ir lytinės sveikatos patikrą ir realizuoti iš šios patikros atsirandančias galimybes eiti pareigas vidaus tarnyboje, tai yra skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos įvykdė Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 str. 1 d. 1p. įtvirtintą pareigą pagal kompetenciją užtikrinti, kad rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios moterų ir vyrų teisės, o taip pat ar nepažeidė Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 p., nustatančio valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigą pagal kompetenciją užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.

Atkreiptinas dėmesys, kad skunde buvo prašoma užtikrinti moterims pareigūnėms ir vyrams pareigūnams lygias galimybes atlikti privalomus sveikatos patikrinimus, nes, pasak pareiškėjo, tik moterims privalu atlikti patikrą pas gydytoją ginekologą, o vyrams esą netaikomas reikalavimas tikrintis lytinę sveikatą. Todėl skundo dalykas yra moterims pareigūnėms ir vyrams pareigūnams nustatytų pareigų atlikti privalomą lytinės sveikatos ir lyties organų patikrą galimas nevienodas įtvirtinimas teisės aktuose. Skunde išvelgiamas mažiau palankus moterų pareigūnių nei vyrų pareigūnų traktavimas todėl, kad joms privalomų periodinių profilaktinių sveikatos patikrinimų metu būtina atlikti sveikatos patikrą pas gydytoją ginekologą, o vyrams pareiga atlikti lytinių organų ir lytinės sveikatos patikrą nenustatoma ir todėl jie galimai atsiduria palankesnėje padėtyje nei moterys.

2. Pažymėtina, kad Jungtinių Tautų Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo prieš moteris 11 str. 1 d. f) p. įpareigoja valstybės dalyves (Lietuva yra ratifikavusi šią Konvenciją, todėl yra valstybė, dalyvaujanti jos nuostatų įgyvendinime) imtis visų reikiamų priemonių, kad būtų panaikinta moterų diskriminacija užimtumo srityje ir, kad moterims lygiomis su vyrais sąlygomis būtų užtikrinta teisė į sveikatos apsaugą ir saugias darbo sąlygas, įskaitant

giminės pratešimo funkcijos išsaugojimą, o 12 str. 1 d. įpareigoja valstybes dalyves imtis visų reikiamų priemonių, kad būtų panaikinta moterų diskriminacija sveikatos apsaugos srityje ir, kad moterims vienodomis sąlygomis su vyrais būtų užtikrintas medicininis aptarnavimas, įskaitant tą, kuris susijęs su šeimos planavimu.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kurios tikslas – saugoti pagrindines žmogaus teises, atitinkančias Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, III skirsnis reglamentuoja lygybę, šio skirsnio 20 str. įtvirtina lygybės prieš įstatymą principą, o 21 str. įtvirtina bet kokios diskriminacijos draudimą, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str. nustato, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Aiškindamas Konstitucijos 29 str. nuostatas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų¹.

Konstitucijoje įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės yra perkeltos į Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą, kurio paskirtis - užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijoje įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės, bei uždrausti bet kokią diskriminaciją dėl asmens lyties, ypač kai tai susiję su šeimine ar santuokine padėtimi (1 str. 1 d.).

Lygių galimybių įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijos 29 str. nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo preambulėje teigiama, kad „kuo geresnė visuomenės sveikata yra būtina Lietuvos valstybės saugumo ir klestėjimo bei atviros, teisingos ir darnios pilietinės visuomenės kūrimo prielaida“. Sveikatos sistemos įstatymo 2 str. 28 p. yra apibrėžiama sveikatos sąvoka – tai asmens ir visuomenės fizinė, dvasinė ir socialinė gerovė. Taigi

---

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

akivaizdu, kad kiekvieno asmens sveikata yra siejama ne tik su asmenine kiekvieno žmogaus fizine ir dvasine savijauta, bet ir su kiekvieno sveiko asmens gebėjimu dalyvauti socialiniame gyvenime, naudotis savo teisėmis ir būti aktyviu visuomenės nariu, o kartu vykdyti pilietines pareigas valstybėje. Sveikatos sistemos įstatymo 4 str. yra įtvirtinti sveikatinimo veiklos tikslai: mažinti atskirų visuomenės socialinių ir profesinių grupių atsilikimą nuo kitų visuomenės grupių pagal sveikatos būklės rodiklius, nepabloginant bendrojo gyventojų sveikatos lygio; saugoti gyventojus nuo ligų, išvengiamos mirties ir neįgalumo; ilginti gyvenimo be ligų ir traumų laiką bei gerinti gyvenimo kokybę; didinti gyvenimo ekonominį ir socialinį našumą.

Lietuvos visuomenės sveikatinimas yra vienas iš valstybės tikslų ir uždavinių, nes sveiki, darbingi visuomenės nariai gali kurti saugią, atvirą, teisingą valstybę bei dalyvauti tokios valstybės valdyme.

Sveikatos sistemos įstatymo 18 str. 1 d. įtvirtinta, kad nustatytų profesijų darbuotojai bei nustatytuose darbuose, gamybos šakose ir baruose dirbantys asmenys prieš pradėdami profesinę veiklą ir jos metu privalo pasitikrinti sveikatą, o šių profesijų, darbų, gamybos šakų ir barų sąrašą, asmenų sveikatos tikrinimo tvarką nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.

Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto 49 str. 4 d. nustatyta, kad pareigūnų specializuotosios medicininės ekspertizės ir privalomų periodinių profilaktinių sveikatos patikrinimų tvarką nustato vidaus reikalų ministras, suderinęs su sveikatos apsaugos ministru.

3. Tyrimo metu nustatyta, kad vidaus tarnybos pareigūnų profilaktinių sveikatos patikrinimų atlikimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2008 m. birželio 16 d. įsakymu Nr. IV-230 „Dėl Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų privalomų periodinių profilaktinių sveikatos patikrinimų tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtintas Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų privalomų periodinių profilaktinių sveikatos patikrinimų tvarkos aprašas. Apraše yra nustatyta vidaus tarnybos sistemos pareigūnų ir vidaus tarnybos sistemos pareigūnų, įtrauktų į Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM) kadrų rezervą ir einančių nestatutines pareigas VRM ar VRM valdymo srities įstaigoje (toliau – pareigūnai), privalomų periodinių profilaktinių sveikatos patikrinimų (toliau – sveikatos patikrinimai) organizavimo, atlikimo, kontrolės ir apskaitos tvarka.

Aprašo 2 p. nurodyta, kad pagrindinis pareigūnų sveikatos patikrinimų tikslas yra sistemingai vertinti, ar pareigūnų sveikatos būklė, kuri būtina pareigūnams keliamiems uždaviniams įgyvendinti, leidžia jiems eiti pareigas vidaus tarnyboje, taip pat nustatyti ligas ar sveikatos problemas, susijusias su vidaus tarnyba, kad būtų taikomos pareigūnų sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo priemonės. Aprašo 3 p. nustatyta, kad pareigūnų sveikatos patikrinimo apimtį ir periodiškumą lemia jų amžius, lytis (Aprašo priedas Nr. 1) ir galimi profesinės rizikos veiksniai (Aprašo priedas Nr. 2). Aprašo 4 p. įtvirtina pareigūnų teisę į nemokamus sveikatos patikrinimus,

nes sveikatos patikrinimai apmokami iš Sveikatos priežiūros tarnybai prie Vidaus reikalų ministerijos skirtų valstybės biudžeto lėšų.

Aprašo priede Nr. 1, nustatančiame pareigūnų sveikatos patikrinimų mastą ir periodiškumą, pareigūnų sveikatos patikrinimai diferencijuojami pagal amžių (moterims ir vyrams iki 40 metų amžiaus privalu tikrintis sveikatą 1 kartą per 3 metus, vyresniems nei 40 metų amžiaus pareigūnams – 1 kartą per 2 metus) bei pagal lytį.

Pastebėtina, kad Aprašo priede Nr. 1 reglamentuojami moteris ir vyrus tikrinančių gydytojų pareigybių pavadinimai, kurie yra identiški nepaisant pareigūno lyties: šeimos gydytojas arba pirminės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikianti gydytojų komanda. Tačiau Aprašo priede Nr. 1 nustatyti du būtinieji tyrimai, kuriuos sveikatos patikrinimų metu yra privalu atlikti tik moterims, tai yra ginekologinė apžiūra (esant indikacijų – diagnostinis citologinis tyrimas) bei krūtų apžiūra ir apčiuopa. Visi kiti privalomieji tyrimai, tai yra digitalinis tiesiosios žarnos tyrimas, profilaktinė krūtinės ląstos rentgenograma (esant indikacijų), kūno masės indekso nustatymas, elektrokardiograma, regos aštrumo nustatymas, akispūdžio matavimas, klausos aštrumo nustatymas, veninio kraujo tyrimas automatizuotu būdu, bendras šlapimo tyrimas, gliukozės kiekio kraujyje nevalgius tyrimas ir cholesterolio kiekio kraujyje nustatymas, yra privalomi tiek moterims, tiek vyrams.

Taigi akivaizdu, kad Aprašo priedo Nr. 1 nuostatos įpareigoja tik moteris pareigūnes atlikti būtinuosius lytinių organų ir lytinės sveikatos patikros tyrimus (ginekologinę apžiūrą ir krūtų apžiūrą ir apčiuopą), kurių rezultatai tiesiogiai gali daryti įtaką jų darbingumo įvertinimui ir tinkamumo vidaus tarnybai pripažinimui, o kartu galimybės eiti pareigas vidaus tarnyboje atsiradimui (esant teigiamiems sveikatos būklės įvertinimams).

Aprašo priedas Nr. 2 nustato pareigūnų, veikiamų profesinės rizikos veiksnių, sveikatos patikrinimų mastą ir periodiškumą ir išskiria 9 kategorijas pareigūnų, kurie pagal skirtingus pareigybių aprašymus vykdo skirtingos rizikos funkcijas. Aprašo priede Nr. 2 pareigūnų sveikatos patikrinimų mastas ir periodiškumas nėra diferencijuojamas pagal lytį, tikrinančių gydytojų specialistų pareigybių pavadinimai bei privalomi atlikti tyrimai yra neutralūs lyčių požiūriu, tai yra minėtame priede apskritai nėra numatyta ginekologinė apžiūra ar krūtų apžiūra ir apčiuopa pareigūnėms, nėra numatyti specifiniai lytinių organų ar lytinės sveikatos būtinieji tyrimai pareigūnams vyrams.

4. Ligos ir sveikatos būklės, dėl kurių pareigūnai negali eiti savo pareigų, yra reglamentuotos Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. spalio 21 d. įsakymu Nr. IV-380/V-618 „Dėl sveikatos būklės reikalavimų asmenims, pretenduojantiems į vidaus tarnybą, pageidaujantiems mokytis vidaus

reikalų profesinio mokymo įstaigose, kitose švietimo įstaigose vidaus reikalų centrinės įstaigos vadovo siuntimu, bei vidaus tarnybos sistemos pareigūnams sąvado patvirtinimo“ patvirtintame Sąvade.

Sąvado 12 p. numatyta, kad vidaus reikalų įstaigos vadovas ar pagal kompetenciją vidaus reikalų ministras, susipažinęs su VRM įsteigtos ar kitos asmens sveikatos priežiūros įstaigos Gydytojų konsultacinės komisijos rekomendacijomis vidaus reikalų įstaigai, įrašytomis į pareigūno sveikatos pasą ir sąrašą, privalo užtikrinti jų įgyvendinimą.

Sąvado 14.1 p. nustatyta, kad pareigūnas privalo pasitikrinti sveikatą vidaus reikalų įstaigos vadovo ar jo įgalioto asmens nurodytoje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje nustatytu laiku, turėdamas vidaus reikalų įstaigos išduotą ir pagal kompetenciją užpildytą sveikatos pasą bei medicininių dokumentų išrašą iš asmens sveikatos priežiūros įstaigos, kurioje yra prisirašęs, ar iš gydytojo, jei sveikatos patikrinimas atliekamas kitoje, nei jis yra prisirašęs, asmens sveikatos priežiūros įstaigoje.

Sąvade yra nustatyti sveikatos būklės reikalavimai pagal atskiras ligų ir susirgimų kategorijas asmenims, pretenduojantiems į vidaus tarnybą, pageidaujantiems mokytis vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigose, kitose švietimo įstaigose vidaus reikalų centrinės įstaigos vadovo siuntimu, bei vidaus tarnybos sistemos pareigūnams. Atkreiptinas dėmesys, kad Sąvado IX skyriuje yra nustatytos moterų lytinių organų susirgimai ir ligos (su atitinkamomis komplikacijomis, trukdančiomis vykdyti tam tikras funkcijas), kuriomis sergančios vidaus tarnybos pareigūnės (naujai priimamoms į vidaus tarnybą moterims nustatyti griežtesni sveikatos vertinimo kriterijai) gali būti pripažintos netinkamomis vykdyti pareigas vidaus tarnyboje: gėrybiniai moters lytinių organų augliai; moters lytinių organų pratakos (fistulės); moters lytinių organų nusileidimas ir iškritimas; moters dubens organų lėtinės uždegiminės ligos; patologiniai mėnesinių ciklo sutrikimai; sunkūs premenopauziniai, menopauziniai, postmenopauziniai sutrikimai.

Svarbu pažymėti, kad atitinkami Sąvado punktai taip pat nustato ligas ir susirgimus, kurie yra būdingi vyriškosios lyties atstovams ir dėl kurių pareigūnai vyrai gali būti pripažinti netinkamais vidaus tarnybai (naujai priimamiems į vidaus tarnybą vyrams nustatyti griežtesni sveikatos vertinimo kriterijai): lytinių organų tuberkuliozė; sėklinio virželio varikozinis venų išsiplėtimas; sėklidės dangalų ir sėklinio virželio vandenė; sėklidės įstrigimas pilvo ertmėje ar kirkšnies kanale.

Kiti sąvade nustatyti susirgimai ir ligos yra būdingi tiek moterims, tiek vyrams.

Būtina pastebėti, kad nors Aprašas nereglamentuoja vyrų pareigūnų lytinių organų ir lytinės sveikatos būtinųjų tyrimų atlikimo privalomo sveikatos tikrinimo metu, tačiau Sąvadas nustato ligas

ir susirgimus, kuriais sergantys pareigūnai gali būti pripažinti netinkamais eiti pareigas vidaus tarnyboje.

5. Atkreiptinas dėmesys, kad Sveikatos sistemos įstatymas, Vidaus tarnybos statutas bei pats Aprašas įtvirtina pareigūnų pareigą, bet ne teisę atlikti privalomus periodinius profilaktinius sveikatos patikrinimus. Šių sveikatos patikrinimų tikslas yra sistemingai vertinti, ar pareigūnų sveikatos būklė, kuri būtina pareigūnams keliamiems uždaviniams įgyvendinti, leidžia jiems eiti pareigas vidaus tarnyboje, taip pat nustatyti ligas ar sveikatos problemas, susijusias su vidaus tarnyba, kad būtų taikomos pareigūnų sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo priemonės. Vidaus tarnybos pareigūnai vykdo itin svarbias ir atsakingas funkcijas visuomenėje, o jas vykdantiems pareigūnams yra keliami atitinkami asmens sveikatos reikalavimai, kurie yra teisėti ir pagrįsti vykdomų funkcijų svarba ir atsakomybės visuomenei lygiu. Vidaus tarnybos statuto 7 str. 1 d. 5 p. įtvirtinta imperatyvinė nuostata, jo pretenduojantys į vidaus tarnybą turi būti tokios sveikatos būklės, kuri leistų eiti pareigas vidaus tarnybos sistemoje (sveikatos būklės reikalavimus nustato vidaus reikalų ir sveikatos apsaugos ministrai).

Taigi pareigūnų pareiga atlikti sveikatos patikrinimus yra neatsiejama nuo pareigūnų galimybės dirbti vidaus tarnyboje, nes tik nustatytų ligų ir susirgimų nebuvimas bei iš to išplaukiantis tinkamumo vidaus tarnybai pripažinimas suteikia pareigūnams galimybę eiti pareigas vidaus tarnyboje bei efektyviai vykdyti jiems priskirtas funkcijas. Todėl Apraše tik moterims įtvirtinta pareiga atlikti būtinuosius tyrimus, susijusius su ginekologine apžiūra bei krūtų apžiūra ir apčiuopa, tiesiogiai suformuoja galimybę moterims pareigūnėms eiti tam tikras pareigas vidaus tarnyboje, jeigu atitinkami gydytojai nenustato tam tikrų susirgimų ir ligų, dėl kurių pareigūnės negali eiti pareigų vidaus tarnyboje. Minėtas Aprašas nenustato vyrams pareigūnams formalaus reikalavimo atlikti būtinuosius tyrimus, susijusius su lyties organų bei lytinės sveikatos patikra. Todėl šio formalaus reikalavimo nebuvimas faktiškai suformuoja vyrų pareigūnų neginčijamą galimybę dirbti vidaus tarnyboje, neatsižvelgiant į jų lytinių organų ir lytinės sveikatos būklę, nes sudaro prielaidas, priešingai nei moterims, išvengti galimo lyties organų bei lytinės sveikatos susirgimų diagnozavimo, kuris galėtų neigiamai paveikti galimybę eiti pareigas vidaus tarnyboje. Taip pat svarbu pažymėti, kad reikalavimo Apraše nenustatymas atlikti būtinuosius vyrų lytinių organų bei lytinės sveikatos tyrimus, priešingai nei tai nustatyta moterims pareigūnėms, neužtikrina pareigūnų privalomų sveikatos patikrinimo tikslų, o taip pat neįgyvendina visuomenės sveikatinimo uždavinių.

Lygių galimybių įstatymo 2 str. 1 d. diskriminacija įvardijama kaip tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės

priklausomybės, religijos pagrindu. Lygių galimybių įstatymo 2 str. 7 d. tiesioginė diskriminacija apibrėžiama kaip elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Taigi diskriminacija bendriausia prasme yra priešingas teisei veiksmas (veiksmai), dėl kurio žmogui buvo sumažintos arba atimtos lygios galimybės realizuoti savo teises vienodomis su kitais individais sąlygomis. Nagrinėjamu atveju moterys pareigūnės dėl Aprašo priede Nr. 1 nustatyto teisinio reglamentavimo, pagal kurį jos sveikatos patikrinimų metu privalo atlikti ginekologinės apžiūros bei krūtų apžiūros ir apčiuopos tyrimą, patiria ir gali patirti mažiau palankų traktavimą (tiesioginę diskriminaciją dėl lyties) nei vyrai pareigūnai, nes ginekologinės apžiūros bei krūtų apžiūros ir apčiuopos neigiami tyrimo rezultatai gali suponuoti neigiamas pasekmes, dėl kurių jos gali būti pripažintos netinkamomis eiti pareigas vidaus tarnyboje, kai vyrai tomis pačiomis aplinkybėmis rizikos būti pripažintais netinkamais eiti pareigas vidaus tarnyboje išvengia.

Atkreiptinas dėmesys, kad Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 str. 1 d. 1p. numatyta, kad valstybės ir savivaldybių institucijos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios moterų ir vyrų teisės. Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 p. nustatyta, jog valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, o šios pareigos nevykdymas yra laikomas Lygių galimybių įstatymo pažeidimu (10 str.).

Darytina išvada, kad vidaus reikalų ministras, 2008 m. birželio 16 d. įsakymu Nr. IV-230 „Dėl Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų privalomų periodinių profilaktinių sveikatos patikrinimų tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtindamas Aprašą ir jo priedą Nr. 1, neužtikrino moterims ir vyrams vienodų pareigų atlikti būtinuosius sveikatos patikrinimus, o kartu neužtikrino iš tų pareigų išplaukiančių lygių moterų ir vyrų galimybių eiti pareigas vidaus tarnyboje ir todėl netinkamai įvykdė Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 str. 1 d. 1p. bei Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 p. įtvirtintą valstybės institucijų pareigą teisės aktuose užtikrinti moterų ir vyrų lygias teises ir galimybes bei padarė lygių galimybių pažeidimą, nustatytą Lygių galimybių įstatymo 10 str.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 14 str., 15 str. bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 str. 2 p.,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Kreiptis į Vidaus reikalų ministeriją ir siūlyti papildyti 2008 m. birželio 16 d. įsakymu Nr. IV-230 „Dėl Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų privalomų periodinių profilaktinių sveikatos patikrinimų tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtinto Aprašo priedą Nr. 1 ir nustatyti vyrams pareigūnams pareigą atlikti būtinuosius lytinių organų ir lytinės sveikatos tyrimus atliekamų privalomų periodinių profilaktinių sveikatos patikrinimų metu.

2. Su sprendimu supažindinti vidaus reikalų ministrą bei pareiškėją.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Skardžiuvienė